ผศ. อำนาจ เย็นสบาย
รองอธิการบดีฝ่ายเครือข่ายการเรียนรู้

คนสร้างบ้านดิน - โพธิวิชชาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (สระแก้ว)

เรื่องราวของโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาศรีนครินทรวิโรฒ (มศว) สระแก้ว มีการเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่างๆสู่สาธารณชนไปบ้างแล้ว จนเมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังโพธิวิชชาลัย มศว (สระแก้ว) เนื่องในวัน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 21 เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2551 สื่อมวลชนก็ยิ่งมีการเผยแพร่ข้อมูล โพธิวิชชาลัย มศว ให้เป็นที่รับรู้รับทราบต่อสาธารณชนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการรับรู้ว่าเป็นโครงการต้นแบบในการจัดการศึกษามิติใหม่ ที่เน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ร่วมมือกับภาคีภาคส่วนต่างๆ 5 ภาคส่วน เพื่อสร้าง พลังงานทดแทน เพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำ (บริเวณโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาจังหวัดสระแก้ว - ปราจีนบุรี ตามพระราชดำริ) ซึ่งเชื่อมโยงอุทยานแห่งชาติตาพระยา อุทยานแห่งชาติปางสีดา และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ เพื่อผลิตบัณฑิตคืนถิ่นอย่างมียุทธศาสตร์และอย่างมีวิธีการ

อย่างไรก็ตาม เรื่องราวหนึ่งในหลายๆเรื่องของโพธิวิชชาลัย มศว สระแก้ว ที่ได้รับความสนใจจากสื่อและสังคมอยู่ไม่น้อยเรื่องหนึ่งก็คือ เรื่องของบ้านดิน หรือแนวคิดเกี่ยวกับบ้านดินที่นำไปสู่การสร้างอาคารทรงงาน และในอีกหลายๆอาคารในกาลเวลาข้างหน้า เพื่อการเป็นมหาวิทยาลัยบ้านดินที่มากกว่าการใช้ดินมาสร้างบ้านสร้างอาคาร

สำหรับความสนใจและความสงสัยในหลายๆเรื่องว่าด้วยเรื่องของบ้านดิน ที่มีรูปธรรมในพื้นที่จัดตั้งโพธิวิชชาลัย มศว สระแก้ว โดยเริ่มต้นจากอาคารทรงงานนั้น ผู้เขียนขอประมวลคำถามและข้อสงสัยโดยขอร้อยเรียงเป็นเนื้อความแบบต่อเนื่องเชื่อมกันดังต่อไปนี้

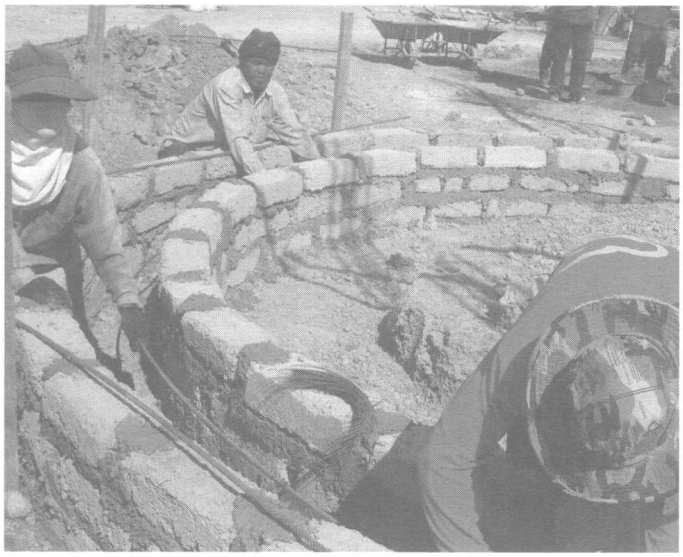

แนวคิดในการก่อสร้างอาคารและจัดการสภาพสิ่งแวดล้อมของโพธิวิชชาลัย มศว สระแก้ว ถือเป็นแนวคิดที่เกิดจากการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างภาคีอยู่หลายครั้ง ซึ่งขอสรุปแนวคิดได้ว่า อาคารที่จะก่อสร้าง จะต้องตอบคำถามให้ได้ว่ามีความเชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแง่มุมใด จะต้องอธิบายให้ได้ว่า อาคารและการจัดการสิ่งแวดล้อมสามารถลดการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งลดภาวะวิกฤติโลกร้อนได้ในแง่มุมใด จะต้องอธิบายให้ได้ว่า อาคารที่สร้างจะเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม บริบทของสังคมและชุมชนในจังหวัดสระแก้วหรือพื้นที่ภาคตะวันออกในแง่มุมใด

การบริหารจัดการน้ำ การคืนชีวิตให้แผ่นดิน การปลูกต้นไม้ในพื้นที่ จะเป็นการจัดการเพื่อเป็นต้นแบบของต้นไม้ในระบบนิเวศของพื้นที่ เป็นป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง (ที่ไม่ใช่การปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ตอบสนองธุรกิจที่ตัดขาดจากสังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเภทการปลูกพืชเชิงเดี่ยวยูคาลิปตัสแล้วเรียกว่าเป็นการปลูกป่า)

จะดำเนินการก่อสร้างอย่างไร เพื่อสะท้อนภาพของการพึ่งตนเองให้มากที่สุด ทั้งความคิดสติปัญญา วัสดุ การเตรียมการวัสดุก่อสร้าง โดยไม่ปฏิเสธวัสดุที่จำเป็นและวิทยาการสมัยใหม่ที่นำมารองรับอุดมการณ์ของการก่อสร้าง ฯลฯ

ประเด็นหรือโจทย์เหล่านี้ ได้มีการแลกเปลี่ยนในที่ประชุมของภาคี จนในที่สุดก็นำไปสู่ข้อสรุปของการก่อสร้างอาคารต้นแบบหรืออาคารทรงงานบ้านดินเป็นอาคารนำร่องของโครงการ ซึ่งกระบวนการก่อสร้างในเวลาอันจำกัด คือใช้เวลาประมาณ 100 วัน ที่จะต้องสร้างอาคารทรงงานบ้านดิน 1 หลัง อาคารอเนกประสงค์ 1 หลัง จัดการปรับพื้นที่เพื่อการบริหารจัดการน้ำ อันนำไปสู่การคืนชีวิตให้ดิน การปลูกต้นไม้และการเตรียมการ สร้างต้นแบบการปลูกป่าตามแนวพระราชดำริ รวมทั้งการก่อสร้างฐานการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง ภายใต้เงินงบประมาณที่ได้จากการบริจาค 20 ล้านบาท ภายใต้กำหนดเวลา 100 วัน ในขอบเขตที่ดินบริจาค 61 ไร่ (โครงการเริ่มต้น) จากเนื้องาน การสร้างอาคาร จากเวลา จากงบประมาณ จากขอบเขตพื้นที่กำหนด 61 ไร่ ถือเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายในการใช้เวลา 100 วัน เพื่อทำให้พื้นที่ราบโล่ง ถูกพัฒนา ไปเป็นโพธิวิชชาลัย มศว สระแก้ว ตามเนื้องาน ตามที่กำหนด ซึ่งเมื่อคณะภาคีเครือข่ายได้ให้กลุ่มธุรกิจรับเหมาก่อสร้างหลายกลุ่มลองประเมินแล้ว คำตอบก็คือ หากจะทำให้เสร็จตามเนื้องาน ทั้งหมดต้องใช้เวลาทั้งหมดไม่น้อยกว่า 180 วัน (ซึ่งไม่ทันกำหนด เวลารับเสด็จฯ) แต่แม้จะอยู่ในเวลา 180 วัน แต่งบประมาณบริจาค 20 ล้านบาทก็ไม่พอต่อเนื้องานทั้งหมด

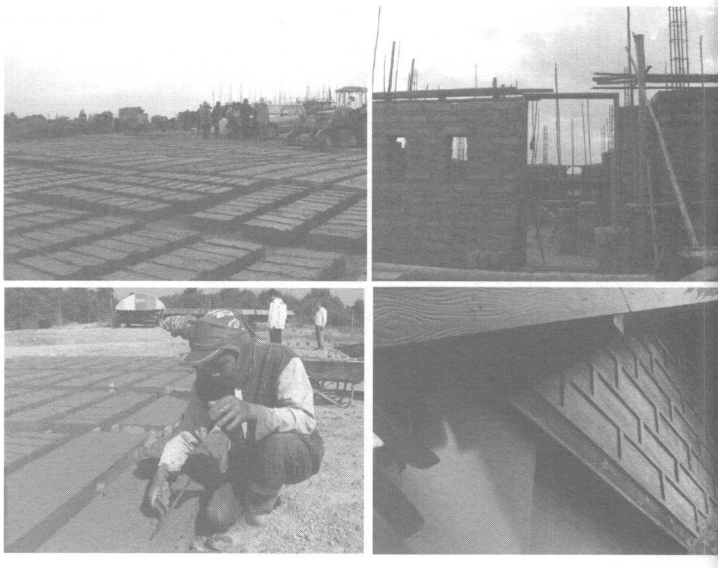

ที่สำคัญ กลุ่มธุรกิจไม่มีคนและชุดคนงานที่มีความรู้ในกระบวนการสร้างบ้านดินตามอุดมการณ์ของโพธิวิชชาลัย มศว สระแก้ว

สถานการณ์แวดล้อมที่บีบคั้นหลายด้าน จึงนำไปสู่การตัดสินใจครั้งสำคัญ คือการตัดสินใจที่จะสร้างงานทั้งหมดให้เสร็จภายในเวลา 100 วัน ด้วยการพึ่งตนเอง

พึ่งตัวเองก็คือ พึ่งปราชญ์ชุมชน พึ่งผู้รู้ในชุมชน พึ่งความร่วมมือร่วมใจจากชุมชน พึ่งแรงกายแรงใจจากชุมชน พึ่งคนที่ไว้เนื้อเชื่อใจโพธิวิชชาลัย มศว สระแก้ว ว่าจะเป็นสถานศึกษามีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะจัดการศึกษาเพื่อชุมชนทั้งความคิดและการกระทำไม่ใช่เป็นสถาบันการศึกษาแนวพาณิชย์ที่ชุมชนหวาดระแวง ฯลฯ

การพึ่งตนเองดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย เนื่องเพราะก่อนหน้านี้ประมาณ 2 ปีเศษ มศว ซึ่งมีนโยบายและยุทธศาสตร์การจัดการความรู้เพื่อสังคม ได้มีการแสวงหาความร่วมมือกับกลุ่มพลังในพื้นที่เพื่อร่วมมือกันกอบกู้วิกฤติรอบด้าน ซึ่งในความเป็นจริงก็ได้พบกับกลุ่มคนในพื้นที่ที่เคลื่อนไหวอยู่ในชุมชนหลายกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่ผลักดันขับเคลื่อนชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดสระแก้ว ที่มีการดำเนินการจัดการฝึกอบรมครอบคลุมพื้นที่ 9 อำเภอ 56 ตำบล 6,277 ครอบครัว

ชุมชนที่ตื่นตัวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยโพธิวิชชาลัย มศว สระแก้ว ที่ได้เข้าร่วมขับเคลื่อนไปพร้อมกับมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสระแก้ว สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งกลุ่มคนที่ตอบรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับแกนนำประเภทหัวไวใจสู้ ได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ที่แหล่งเรียนรู้บ้านดินจังหวัดสระแก้วซึ่งอยู่ในศูนย์พัฒนาข้อมูลและสื่อทางเลือก จังหวัดสระแก้ว ได้กลายเป็นส่วนประกอบของแก่นแกนในการดำเนินการออกแบบสร้างบ้านดินภายใต้ฐานคิดของเบญจภาคี และกระบวนการก่อสร้างอาคารบ้านดินอาคารทรงงานรวมทั้งงานที่วางแผนไว้ทุกงาน

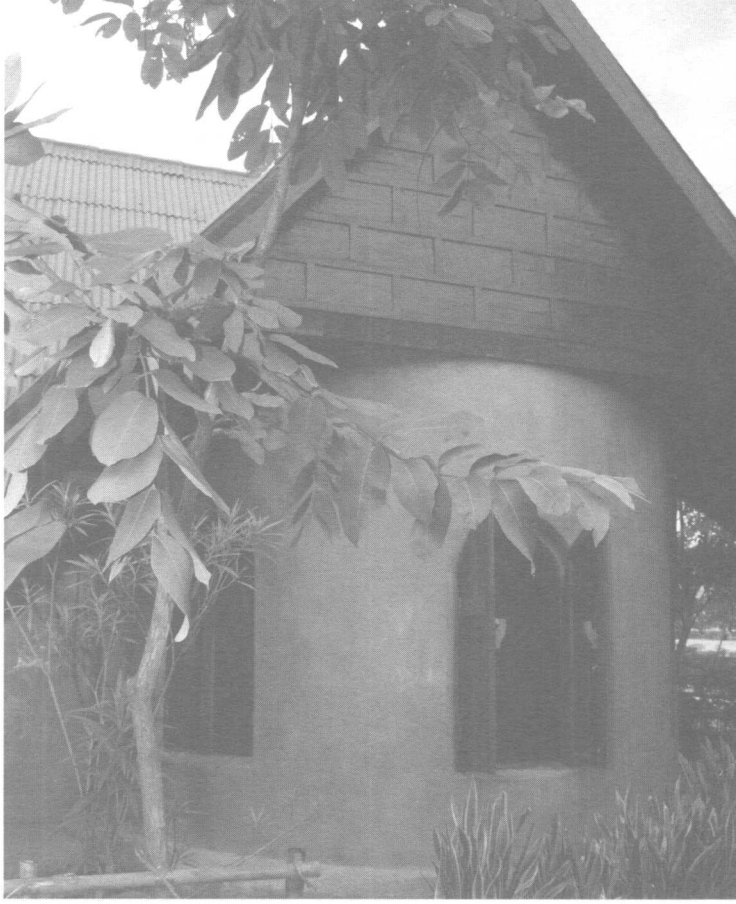

เวลา 100 วันของการดำเนินงาน โดยกลุ่มคนที่ศรัทธาในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมั่นต่อภาคีความร่วมมือและโพธิวิชชาลัย มศว สระแก้ว จึงเกิดการร่วมแรงร่วมใจทำงานท่ามกลางพายุฝนที่ตกกระหน่ำติดต่อกันหลายวันหลายคืนในช่วงแรก ที่อยู่ท่ามกลางเปลวแดดตอนกลางวันและลมหนาวพัดผ่านอุทยานแห่งชาติปางสีดายามค่ำคืน ที่ต้องพักงานในบางช่วงเพื่อกลับไปเกี่ยวข้าวในนาของตนก่อนย้อนกลับมาทำงานต่อ

ที่ต้องขัดแย้งกับครอบครัว ด้วยสามีทิ้งบ้านมาทำงานอย่างหามรุ่งหามค่ำ ที่ต้องเผชิญกับการคุกคามจากอิทธิพลท้องที่ที่เรียกร้องผลประโยชน์ตอบแทน (โชคดีที่โพธิวิชชาลัย มศว สระแก้ว มีมิตรมากกว่าศัตรู และมีความตั้งใจดีเป็นเกราะป้องกัน จึงทำให้ได้รับการดูแลจากหน่วยทหารพัฒนา กรมทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์ฯ โดยเฉพาะจาก พันโทชาญณรงค์ อินทร์นอก) ที่ต้องถูกกดดันจากระบบราชการที่จำเป็นต้องมีแบบแผน กับระบบภูมิปัญญาชุมชนที่ไม่มีใบประกอบวิชาชีพ ฯลฯ ในขณะที่เรื่องของการก่อสร้างทางกายภาพ เป็นเพียงส่วนหนึ่งในอีกมากมายหลายส่วนของการก้าวไปข้างหน้าของโครงการต้นแบบโพธิวิชชาลัย มศว สระแก้ว

แต่สำหรับวันนี้ ก้าวแรกของโพธิวิชชาลัย มศว สระแก้ว (ในด้านกายภาพ) ได้ผ่านการพิสูจน์ของการดำเนินการ 100 วันอันตรายไปเรียบร้อยแล้วโดยกลุ่มคนสร้างบ้านดินนิรนาม

สภาพทางกายภาพของโครงการต้นแบบ โพธิวิชชาลัย มศว สระแก้ว ยังจะต้องพัฒนาต่อไป เพื่อเป็นต้นแบบของการศึกษาที่เคารพกฎธรรมชาติ วิถีจริยธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีชุมชนเป็นจุดหมาย

จุดหมายทั้งที่สระแก้ว อุตรดิตถ์ น่าน สุพรรณบุรี รวมทั้งมีโครงการเชื่อม โยงไปยังชลบุรี และชุมพรในอนาคตอันใกล้